

Світлана ЧЕРНОВА,

викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,
Хмельницький університет економіки і підприємництва, м. Хмельницький

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОФІЦЕРІВ- ПРИКОРДОННИКІВ У ПРОЦЕСІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

Здійснено аналіз результатів експериментального дослідження ефективності педагогічних умов розвитку професійної комунікативної компетентності офіцерів-прикордонників у процесі підвищення кваліфікації.

У результаті експериментальної перевірки педагогічних умов розвитку професійної комунікативної компетентності офіцерів-прикордонників встановлено, що учасники педагогічного експерименту: мають чітко виражений інтерес до професійного спілкування; успішно оволоділи системою знань, необхідних для спілкування відповідно до цілей й умов професійної й міжособистісної комунікації; вміють моделювати різні форми спілкування та знаходити ефективні комунікативні засоби. Отримані результати підтверджують дієвість розробленої моделі та результативність педагогічних умов розвитку професійної комунікативної компетентності офіцерів-прикордонників в процесі підвищення кваліфікації.

Ключові слова: професійна комунікативна компетентність, педагогічний експеримент, педагогічні умови, розвиток, офіцери-прикордонники.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Важливим завданням удосконалення підготовки офіцерів-прикордонників у процесі підвищення їхньої кваліфікації є розвиток у них професійної комунікативної компетентності. Комунікативна компетентність постає в сучасних умовах інтегральною особистісною властивістю, яка забезпечує готовність офіцера-прикордонника до успішного виконання широкого спектру професійно-орієнтованих завдань. Однак, розвиток професійної комунікативної компетентності офіцерів-прикордонників – це складний педагогічний процес, який знаходиться в прямій залежності від впливу певних педагогічних умов.

Тому актуалізується проблема їх виявлення, обґрунтування та експериментальної перевірки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення зазначеної проблеми та на які опирається автор. Проблема розвитку комунікативної компетентності особистості професіонала знайшла відображення в багатьох соціологічних, психологічних, лінгвістичних дослідженнях з різних точок зору. Зокрема, розробці теоретичних основ та організаційно-методичних аспектів розвитку й удосконалення комунікативних якостей і здібностей присвячені роботи С. Александрової, К. Балабанової, О. Загородної, О. Павленко, О. Сидоренко [1; 6–8] та ін.

Роботи перерахованих авторів мають важливе значення для удосконалення професійної комунікативної компетентності, проте вони не забезпечують цілісного розв'язання проблеми. Окрім того, педагогічні умови, що впливають на розвиток досліджуваної особистісної якості в офіцерів-прикордонників у процесі підвищення кваліфікації поки ще не були предметом комплексного педагогічного дослідження.

Метою статті є аналіз результатів експериментального дослідження педагогічних умов розвитку професійної комунікативної компетентності офіцерів-прикордонників у процесі підвищення кваліфікації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Педагогічними умовами позначають сукупність об'єктивних можливостей, обставин і заходів, які структуровані, спрямовані на досягнення мети та супроводжують освітній процес. Результати аналізу наукових праць [1; 2; 4–7] та експертної оцінки дозволили сформулювати робочу гіпотезу про те, що розвиток професійної комунікативної компетентності офіцерів-прикордонників у процесі підвищення кваліфікації буде результативним за таких педагогічних умов:

відбір необхідного за змістом навчального матеріалу, адекватного поставленим цілям розвитку усіх складових професійної комунікативної компетентності офіцерів-прикордонників;

побудова процесу підвищення кваліфікації на засадах компетентнісного підходу з використанням службово-ділових ситуацій і тренінгів управлінського спілкування;

застосування інтерактивних технологій навчання, зокрема проблемно-орієнтованих дискусій та рольових ігор;

забезпечення регулярної діагностики розвиненості професійної комунікативної компетентності через використання відповідних форм контролю та врахування впливу оцінювання на розвиток особистості офіцера-прикордонника.

Для проведення експериментальної роботи щодо підвищення рівня розвиненості професійної комунікативної компетентності офіцерів-прикордонників, перевірки дієвості розробленої моделі зазначеного педагогічного процесу, а також результативності педагогічних умов розвитку комунікативної компетентності, нами було організовано та проведено формувальний етап педагогічного експерименту.

При організації формувального етапу педагогічного експерименту було враховано теоретичні положення щодо методології, організації й проведення експериментального дослідження, розроблені П. Підкасистим, В. Полонським, М. Скаткіним, І. Хорєвим та ін.

Формувальний етап експерименту тривав з вересня 2016 року до липня 2017 року. У формувальному етапі педагогічного експерименту взяли участь 74 офіцери органів охорони державного кордону під час підвищення ними кваліфікації в Національній академії Державної прикордонної служби України з іноземної мови. Кількісний склад експериментальної групи склав 38 чоловік, контрольної групи – 36 чоловік. Для оціночної діяльності було сформовано групу експертів з 12 осіб, до якої увійшов науково-педагогічний склад кафедр англійської мови, перекладу, управління, оперативного мистецтва.

Перед початком формувального етапу педагогічного експерименту було проведено роботу із науково-педагогічним складом щодо ознайомлення його зі специфікою розвитку комунікативної компетентності офіцерів-прикордонників

у процесі підвищення їхньої кваліфікації, особливостей використання ситуативних завдань, інтерактивних та тренінгових методів навчання при викладанні навчальної тематики з іноземної мови, оперативно-службової діяльності органу охорони державного кордону та управління нею.

Під час проведення формувального етапу експерименту в експериментальній групі реалізовувалась розроблена нами програма розвитку професійної комунікативної компетентності офіцерів-прикордонників, а в контрольній групі навчання відбувалося за традиційною методикою. Усього було проведено два контрольні зрізи: до початку експерименту та в кінці. Результати зрізу на початку експерименту подано в табл. 1.

Таблиця 1

Результати розподілу офіцерів контрольної та експериментальної груп за рівнями професійної комунікативної компетентності на початку формувального етапу педагогічного експерименту

Критерії комунікативної компетентності	Групи							
	КГ				ЕГ			
	Високий	Достатній	Середній	Низький	Високий	Достатній	Середній	Низький
Особистісний	6 (16,66 %)	6 (16,66 %)	13 (36,11 %)	11 (30,55 %)	4 (10,52 %)	7 (18,42 %)	10 (26,31 %)	17 (44,73 %)
Змістовий	4 (11,11 %)	6 (16,66 %)	11 (30,55 %)	15 (41,66 %)	2 (5,26 %)	5 (13,15 %)	15 (39,47 %)	16 (42,10 %)
Операційний	2 (5,55 %)	4 (11,11 %)	12 (33,33 %)	18 (50,0 %)	2 (5,26 %)	4 (10,52 %)	11 (28,94 %)	21 (55,26 %)
Середнє значення	4 (11,11 %)	5,33 (14,80 %)	12 (33,33 %)	14,66 (40,72 %)	2,66 (7,0 %)	5,33 (14,02 %)	12 (31,57 %)	18 (47,36 %)

Результати першого зрізу педагогічного експерименту засвідчили, що переважна більшість офіцерів має низький рівень розвитку професійної комунікативної компетентності (від 40,72 % до 47,36 % осіб), середній (від 31,57 % до 33,33 % осіб), достатній (від 14,02 % до 14,80 % осіб). Лише від 7,0 % до 11,11 % офіцерів мають високий рівень розвитку професійної комунікативної компетентності. Переважна більшість офіцерів розуміють значення комунікативної компетентності у своїй професійній діяльності, але недостатньо обізнані з особливостями різних видів професійної комунікації, не володіють необхідними навичками розгортання монологічних та діалогічних

повідомлень.

Після закінчення формувального етапу педагогічного експерименту було проведено підсумковий зріз рівнів розвитку професійної комунікативної компетентності офіцерів-прикордонників. Порівняння результатів діагностування на початку та в кінці формувального етапу експерименту дало можливість відстежити динаміку змін щодо рівня розвиненості в офіцерів експериментальної та контрольної груп комунікативної компетентності за особистісним, змістовим і операційним критеріями.

Узагальнені результати розвиненості професійної комунікативної компетентності за особистісним критерієм в офіцерів контрольної та експериментальної груп на початковому та кінцевому етапах формувального експерименту подано в таблиці 2.

Таблиця 2

Узагальнені результати рівнів комунікативної компетентності офіцерів контрольної та експериментальної груп за особистісним критерієм на початковому та кінцевому етапах формувального експерименту

Група	Рівень розвитку							
	Початковий етап				Кінцевий етап			
	Високий	Достатній	Середній	Низький	Високий	Достатній	Середній	Низький
КГ	6 (16,66 %)	6 (16,66 %)	13 (36,11 %)	11 (30,55 %)	8 (22,22 %)	8 (22,22 %)	11 (30,55 %)	9 (25,0 %)
ЕГ	4 (10,52 %)	7 (18,42 %)	10 (26,31 %)	17 (44,73 %)	7 (18,42 %)	12 (31,57 %)	7 (18,42 %)	12 (31,57 %)

Отримані результати дозволили з'ясувати, що відбулися істотні зміни в мотиваційній сфері офіцерів: майже у два рази (з 63,15 % до 97,36 %) збільшилося в експериментальній групі число офіцерів, які мали позитивне налаштування на вивчення зазначених навчальних предметів та розвитку професійної комунікативної компетентності; у контрольній групі ця зміна склала лише 10 %. Про позитивне ставлення до майбутньої професії сказали 92,10 % офіцерів експериментальної групи, у той час, як у контрольній групі таких було 80,55 %, Проведене після формувального етапу анкетування дозволило визначити, що 97,36 % офіцерів експериментальної групи оцінюють

спецкурс «Професійне спілкування офіцерів-прикордонників» як такий, що відповідає особистим інтересам та професійним потребам; всі офіцери експериментальної групи задоволені його змістом.

Використання ситуативних завдань, тренінгів, інтерактивних форм і методів навчання сприяло розвитку активності офіцерів. Спостереження за їхньою роботою на заняттях показали, що в експериментальних групах відсоток активних офіцерів значно вищий, ніж в контрольній (73,68 % і 58,33 % відповідно). Натомість число пасивних офіцерів у контрольній групі значно перевищує число таких офіцерів у експериментальній групі (33,33 % і 18,42 % відповідно). Проведений підсумковий залік наприкінці вивчення спецкурсу «Професійне спілкування офіцерів-прикордонників» засвідчив, що 94,73 % офіцерів експериментальної групи мають якості, необхідні для успішного професійного спілкування, адекватну мовну поведінку в різних комунікативних ситуаціях. У контрольній групі цей результат склав 86,11 %.

Для з'ясування розвитку комунікативної компетентності за змістовим критерієм передбачалося порівняння результатів тестування офіцерів експериментальної і контрольної груп та експертної оцінки. Результати аналізу отриманих даних на початковому та кінцевому етапах формувального експерименту дозволили виявити динаміку змін щодо засвоєння офіцерами експериментальної та контрольної груп знань про особливості професійного спілкування. З'ясовано, що після формувального експерименту в експериментальній групі з 5,26 % до 13,15 % зростає кількість офіцерів, що мають високий рівень засвоєння знань, у той час як у контрольній – з 11,11 % до 13,88 %. Крім того, в контрольній групі низький рівень розвитку комунікативної компетентності за змістовим критерієм показало 38,88 % офіцерів, що на 9,94 % більше, ніж серед офіцерів експериментальної групи (28,94 %).

У таблиці 3 подано узагальнені результати рівнів професійної комунікативної компетентності в офіцерів контрольної та експериментальної

груп за змістовим критерієм на початковому та кінцевому етапах формувального експерименту.

Таблиця 3

Узагальнені результати розвитку професійної комунікативної компетентності в офіцерів контрольної та експериментальної груп за змістовим критерієм на початковому та кінцевому етапах формувального експерименту

Група	Рівень розвитку							
	Початковий етап				Кінцевий етап			
	Високий	Достатній	Середній	Низький	Високий	Достатній	Середній	Низький
КГ	4 (11,11 %)	6 (16,66 %)	11 (30,55 %)	15 (41,66 %)	3 (13,88 %)	8 (22,22 %)	9 (38,88 %)	14 (38,88 %)
ЕГ	2 (5,26 %)	5 (13,15 %)	15 (39,47 %)	16 (42,10 %)	5 (13,15 %)	10 (26,31 %)	12 (31,57 %)	11 (28,94 %)

Дані таблиці 3, свідчать, що в результаті впровадження педагогічних умов, кількість офіцерів, що мають високий рівень професійної комунікативної компетентності за змістовим критерієм, в експериментальній групі зросла з 5,26 % до 13,15 %, в контрольній – з 11,11 % до 13,88 %. В експериментальній групі достатнього рівня досягли 26,31 %, середнього – 31,57 % офіцерів. Кількість офіцерів, що мали низький рівень професійної комунікативної компетентності за цим критерієм, зменшилась з 42,10 % до 28,94 %. У контрольній групі достатнього рівня досягли лише 22,22 % офіцерів, середнього – 38,88 %. При цьому кількість офіцерів, що мали низький рівень професійної комунікативної компетентності за цим критерієм, зменшилась тільки з 41,66 % до 38,88 %.

Рівень розвитку професійної комунікативної компетентності за операційним критерієм, як і на початковому етапі формувального експерименту, ми визначали за результатами написання офіцерами письмової роботи та окремих видів службових документів, насамперед протоколів та рапортів за конкретними практичними ситуаціями.

Узагальнені результати розвитку професійної комунікативної компетентності офіцерів контрольної та експериментальної груп за

операційним критерієм на початковому та кінцевому етапах формувального експерименту подано в таблиці 4.

Таблиця 4

Узагальнені результати розвитку професійної комунікативної компетентності офіцерів контрольної та експериментальної груп за операційним критерієм на початковому та кінцевому етапах формувального експерименту

Група	Рівень розвитку							
	Початковий етап				Кінцевий етап			
	Високий	Достатній	Середній	Низький	Високий	Достатній	Середній	Низький
КГ	2 (5,55 %)	4 (11,11 %)	12 (33,33 %)	18 (50,0 %)	3 (8,33 %)	5 (13,88 %)	12 (33,33 %)	16 (30,55 %)
ЕГ	2 (5,26 %)	4 (10,52 %)	11 (28,94 %)	21 (55,26 %)	6 (15,78 %)	9 (23,68 %)	13 (34,21 %)	10 (28,94 %)

Як свідчать дані таблиці 4, на кінцевому етапі формувального експерименту помітна динаміка зростання в офіцерів контрольної та експериментальної груп високого рівня комунікативної компетентності за операційним критерієм. Однак хоча на початковому етапі у всіх групах була майже однакова кількість таких офіцерів (в контрольній групі – 5,55 %, в експериментальній – 5,26 %), на кінцевому етапі високого рівня в експериментальній групі досягли на 7,45 % більше офіцерів (15,78 %), ніж в контрольній (8,33 %). Відповідно достатнього рівня розвитку професійної комунікативної компетентності за операційним критерієм в експериментальній групі досягли 23,68 % офіцерів (на початку експерименту таких було 10,52 %), в контрольній – 13,88 % (відповідно на початку експерименту таких було 11,11 %). Слід вказати також на те, що середній рівень розвитку професійної комунікативної компетентності за операційним критерієм продемонструвало 34,21 % офіцерів експериментальної групи та 33,33 % контрольної. Низький рівень показала майже однакова кількість слухачів в обох навчальних групах: 30,55 % у контрольній та 28,94 % в експериментальній.

Отримані під час формувального етапу експерименту результати свідчать, що кількість офіцерів з низьким і середнім рівнем розвитку професійної комунікативної компетентності в експериментальній групі значно менша, ніж у контрольній. При цьому відмічається збільшення кількості

офіцерів, що мають високий рівень комунікативної компетентності за показниками усіх критеріїв. Порівняльні результати рівнів розвитку професійної комунікативної компетентності в контрольній й експериментальній групах подано в таблиці 5.

Таблиця 5

Порівняльний аналіз рівнів розвитку професійної комунікативної компетентності в офіцерів контрольної та експериментальної груп до та після експерименту (у %)

Рівні	Критерії	Контрольна група		Експериментальна група	
		На початку експерименту	Наприкінці експерименту	На початку експерименту	Наприкінці експерименту
Низький	Особистісний	11 (30,55 %)	9 (25,0 %)	17 (44,73 %)	12 (31,57 %)
Середній		13 (36,11 %)	11 (30,55 %)	10 (26,31 %)	7 (18,42 %)
Достатній		6 (16,66 %)	8 (22,22 %)	7 (18,42 %)	12 (31,57 %)
Високий		6 (16,66 %)	8 (22,22 %)	4 (10,52 %)	7 (18,42 %)
Низький	Змістовий	15 (41,66 %)	14 (38,88 %)	16 (42,10 %)	11 (28,94 %)
Середній		11 (30,55 %)	9 (38,88 %)	15 (39,47 %)	12 (31,57 %)
Достатній		6 (16,66 %)	8 (22,22 %)	5 (13,15 %)	10 (26,31 %)
Високий		4 (11,11 %)	5 (13,88 %)	2 (5,26 %)	5 (13,15 %)
Низький	Операційний	18 (50,0 %)	16 (30,55 %)	21 (55,26 %)	10 (28,94 %)
Середній		12 (33,33 %)	12 (33,33 %)	11 (28,94 %)	13 (34,21 %)
Достатній		4 (11,11 %)	5 (13,88 %)	4 (10,52 %)	9 (23,68 %)
Високий		2 (5,55 %)	3 (8,33 %)	2 (5,26 %)	6 (15,78 %)
Низький	Середнє значення	14 (38,88 %)	12 (33,33 %)	18 (47,36 %)	11 (28,94 %)
Середній		12 (33,33 %)	11 (30,55 %)	12 (31,57 %)	11 (28,94 %)
Достатній		6 (16,66 %)	7 (19,44 %)	5 (13,15 %)	10 (26,31 %)
Високий		4 (11,11 %)	6 (16,66 %)	3 (7,89 %)	6 (15,78 %)

Для того, щоб підтвердити відмінності у якісному складі контрольної та експериментальної груп за усіма критеріями розвиненості професійної комунікативної компетентності наприкінці формульованого експерименту було застосовано критерій Колмогорова-Смірнова, котрий слугує для співставлення двох емпіричних розподілів. Цей критерій дозволив знайти точку, в якій сума накопичених розходжень між двома розподілами є найбільшою, (d_{\max}) і оцінити достовірність цього розходження [3]. Виконання всіх обмежень критерію λ дозволило використати його для співставлення розподілів офіцерів-учасників формульованого етапу експерименту. Розрахунок значення d_{\max} для

особистісного критерію професійної комунікативної компетентності представлено у таблиці 6.

Таблиця 6

Розрахунок значення d_{\max} для особистісного критерію комунікативної компетентності наприкінці формувального експерименту

Рівні розвитку комунікативної компетентності	Емпірична частота КГ	Емпірична частота ЕГ	Емпірична частість КГ f_1	Емпірична частість ЕГ f_2	Накопичена частість КГ $(\sum f^1_j)$	Накопичена частість ЕГ $(\sum f^2_j)$	Різниця накоп. част. за модулем (d_j)
Низький	9	12	0,25	0,32	0,25	0,32	0,07
Середній	11	7	0,31	0,18	0,56	0,2	0,36
Достатній	8	12	0,22	0,32	0,78	0,82	0,04
Високий	8	7	0,22	0,18	1	1	0
Сума	$n_1 = 36$	$n_2 = 38$	1	1	–	–	–

Отже, $d_{\max}=0,36$. Для розрахунку емпіричного значення критерію λ було використано формулу:

$$\lambda_{емп} = d_{\max} \cdot \sqrt{\frac{n_1 \cdot n_2}{n_1 + n_2}},$$

де n_1 та n_2 – кількість офіцерів у КГ та ЕГ відповідно.

У нашому випадку

$$\lambda_{емп} = 0,36 \cdot \sqrt{\frac{36 \cdot 38}{36 + 38}} = 1,55,$$

а $\lambda_{кр} = 1,36$ ($p \leq 0,05$). На підставі правила прийняття рішення для критерію Колмогорова-Смірнова можна стверджувати, що відмінності у розподілах офіцерів КГ та ЕГ за рівнями розвитку професійної комунікативної компетентності офіцерів-прикордонників за особистісним критерієм є статистично значущими, оскільки $\lambda_{емп} \geq \lambda_{кр}$ ($1,55 \geq 1,36$) на рівні значущості $p \leq 0,05$.

Аналогічно було розраховано емпіричні значення критерію λ для змістового та операційного критерію (табл. 7 та 8).

Розрахунок значення d_{\max} для змістового критерію професійної комунікативної компетентності наприкінці формульованого експерименту

Рівні розвитку комунікативної компетентності	Емпірична частота КГ	Емпірична частота ЕГ	Емпірична частість КГ f_1	Емпірична частість ЕГ f_2	Накопичена частість КГ $(\sum f^1_j)$	Накопичена частість ЕГ $(\sum f^2_j)$	Різниця накоп. част. за модулем (d_j)
Низький	14	11	0,39	0,29	0,39	0,29	0,1
Середній	9	12	0,25	0,32	0,64	0,31	0,33
Достатній	8	10	0,22	0,26	0,86	0,87	0,01
Високий	5	5	0,14	0,13	1	1	0
Сума	$n_1 = 36$	$n_2 = 38$	1	1	–	–	–

Отже, $d_{\max}=0,33$. Для розрахунку емпіричного значення критерію λ було використано формулу:

$$\lambda_{емп} = d_{\max} \cdot \sqrt{\frac{n_1 \cdot n_2}{n_1 + n_2}},$$

де n_1 та n_2 – кількість офіцерів у КГ та ЕГ відповідно.

Розрахунок значення d_{\max} для операційного критерію комунікативної компетентності наприкінці формульованого експерименту

Рівні розвитку комунікативної компетентності	Емпірична частота КГ	Емпірична частота ЕГ	Емпірична частість КГ f_1	Емпірична частість ЕГ f_2	Накопичена частість КГ $(\sum f^1_j)$	Накопичена частість ЕГ $(\sum f^2_j)$	Різниця накоп. част. за модулем (d_j)
Низький	16	10	0,44	0,26	0,44	0,26	0,18
Середній	12	13	0,33	0,34	0,78	0,41	0,37
Достатній	5	9	0,14	0,24	0,92	0,84	0,08
Високий	3	6	0,08	0,16	1	1	0
Сума	$n_1 = 36$	$n_2 = 38$	1	1	–	–	–

У нашому випадку

$$\lambda_{емп} = 0,33 \cdot \sqrt{\frac{36 \cdot 38}{36 + 38}} = 1,42,$$

а $\lambda_{кр} = 1,36$ ($p \leq 0,05$). На підставі правила прийняття рішення для критерію Колмогорова-Смірнова можна стверджувати, що відмінності у розподілах офіцерів КГ та ЕГ за рівнями розвитку професійної комунікативної компетентності офіцерів-прикордонників за змістовим критерієм є статистично значущими, оскільки $\lambda_{емп} \geq \lambda_{кр}$ ($1,42 \geq 1,36$) на рівні значущості $p \leq 0,05$.

Отже, $d_{max} = 0,37$. Для розрахунку емпіричного значення критерію λ було використано формулу:

$$\lambda_{емп} = d_{max} \cdot \sqrt{\frac{n_1 \cdot n_2}{n_1 + n_2}},$$

де n_1 та n_2 – кількість офіцерів у КГ та ЕГ відповідно.

У нашому випадку

$$\lambda_{емп} = 0,37 \cdot \sqrt{\frac{36 \cdot 38}{36 + 38}} = 1,59,$$

а $\lambda_{кр} = 1,36$ ($p \leq 0,05$). На підставі правила прийняття рішення для критерію Колмогорова-Смірнова можна стверджувати, що відмінності у розподілах офіцерів КГ та ЕГ за рівнями розвитку професійної комунікативної компетентності офіцерів-прикордонників за операційним критерієм є статистично значущими, оскільки $\lambda_{емп} \geq \lambda_{кр}$ ($1,59 \geq 1,36$) на рівні значущості $p \leq 0,05$.

Аналіз отриманих результатів зміни професійної комунікативної компетентності за всіма критеріями у контрольній та експериментальній групах свідчать про більш високий рівень в офіцерів експериментальної групи, для яких було впроваджено модель та педагогічні умови розвитку комунікативної компетентності. Зважаючи на те, що розходження в рівнях розвитку комунікативної компетентності є істотними, цей факт можна пояснити впливом цілеспрямованої роботи з впровадження моделі та педагогічних умов розвитку професійної комунікативної компетентності.

Відповідна математична обробка отриманих даних за допомогою критерію Колмогорова-Смірнова підтвердила статистичну значущість на рівні

$p \leq 0,05$ виявлених змін у рівнях розвиненості професійної комунікативної компетентності офіцерів експериментальної групи. Дослідження засвідчило, що офіцери експериментальних груп показали уміння розуміти й продукувати мовлення відповідно до ситуації (контексту) спілкування, тобто користуватися мовними засобами з урахуванням теми, ролей учасників спілкування, навчилися більш ефективно брати участь у спілкуванні, вибираючи правильну стратегію й тактики спілкування. Також можна говорити про розвиток у них умінь будувати висловлювання відповідно до комунікативних цілей, комунікативних намірів й ситуативних умов спілкування; домагатися задумів і цілей, заради яких відбувається комунікативний акт (повідомлення, виправлення, вираження свого ставлення, вираження модальності висловлювання, емоцій, переконуючий управлінський вплив).

Висновки. У результаті експериментальної перевірки педагогічних умов розвитку професійної комунікативної компетентності офіцерів-прикордонників встановлено, що домінуючою характеристикою більшості учасників експериментальної групи став виражений інтерес до професійного спілкування, чітко сформована мотивація на професійні комунікативні рішення. Офіцери успішно оволоділи системою знань, що дозволяють будувати ефективне спілкування відповідно до цілей й умов професійної й міжособистісної комунікації, моделювати різні форми спілкування, знаходити ефективні комунікативні засоби при вирішенні завдань професійної діяльності.

Таким чином, результати дослідно-експериментальної роботи підтверджують дієвість розробленої моделі та результативність педагогічних умов розвитку професійної комунікативної компетентності офіцерів-прикордонників в процесі підвищення кваліфікації.

Перспективами подальших розвідок у даному напрямку є удосконалення змісту спеціальних навчальних дисциплін у контексті розвитку професійної комунікативної компетентності офіцерів-прикордонників, а також розробка методики розвитку комунікативної компетентності слухачів вищого військового навчального закладу.

Список використаної літератури

1. Александрова С. А. Формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців підприємств туристської індустрії : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 / Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Х., 2010. 23 с.
2. Балабанова К. Є. Формування професійно-комунікативної компетенції магістрантів технічних спеціальностей у вищих навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Ін-т вищ. освіти НАПН України. К., 2011. 22 с.
3. Боровик Л. В., Журавльов В. В. Основи математичного моделювання у психолого-педагогічних дослідженнях : навчально-методичний посібник. Хмельницький : Вид-во НАДПСУ ім. Б. Хмельницького, 2006. 104 с.
4. Діденко О. В. Теоретико-методичні засади формування здатності до професійної творчості в майбутніх офіцерів Державної прикордонної служби України : дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.04. Луганськ, 2009. 220 с.
5. Добротвор О. В. Формування комунікативної компетентності старшокласників засобами організаційно-діяльнісної гри : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.09 / Ін-т педагогіки НАПН України. К., 2011. 24 с.
6. Загородна О. Ю. Формування комунікативної професійної компетентності студентів економічних спеціальностей засобами інноваційних технологій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 / Вінниц. держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2010. 22 с.
7. Павленко О. О. Формування комунікативної компетенції фахівців митної служби в системі неперервної професійної освіти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2004. 22 с.
8. Сидоренко Е. В. Тренинг коммуникативной компетентности в деловом взаимодействии. СПб. : Речь, 2008. 208 с.

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор, Діденко О. В.

Чернова С. В. Анализ результатов экспериментального исследования педагогических условий развития профессиональной коммуникативной компетентности офицеров-пограничников в процессе повышения квалификации

Проведено анализ результатов экспериментального исследования эффективности педагогических условий развития профессиональной коммуникативной компетентности офицеров-пограничников в процессе повышения квалификации.

В результате экспериментальной проверки педагогических условий развития профессиональной коммуникативной компетентности офицеров-пограничников установлено, что участники педагогического эксперимента: имеют четко выраженный интерес к профессиональному общению; успешно

овладели системой знаний, необходимых для общения в соответствии с целями и условиями профессиональной и межличностной коммуникации; умеют моделировать различные формы общения и находить эффективные коммуникативные средства. Полученные результаты подтверждают действенность разработанной модели и результативность педагогических условий развития профессиональной коммуникативной компетентности офицеров-пограничников в процессе повышения квалификации.

Ключевые слова: профессиональная коммуникативная компетентность, педагогический эксперимент, педагогические условия, развитие, офицеры-пограничники.

Chernova S. The Results Analysis of the Experimental Verification of the Pedagogical Conditions for the Frontier Guards' Communicative Competence Development in the Process of the Advanced Training

An important task of the frontier guards' training improvement in the process of their skills' upgrading is the development of the officers' professional communicative competence. Its development supposes a complex pedagogical process, which is directly influenced by certain pedagogical conditions.

The issue of the communicative competence development of the specialist's personality has been investigated from different points of view in various sociological, psychological, and linguistic studies, but they do not provide a holistic solution to the problem. In addition, the pedagogical conditions which influence the development of the investigated personal qualities of the frontier guards during the process of the advanced training have not yet been the subject of a comprehensive pedagogical study.

The purpose of the article is to analyze the results of the experimental verification of the pedagogical conditions for the frontier guards' professional communicative competence development in the process of the advanced training.

The forming stage of the pedagogical experiment was conducted in order to perform the experimental work which concerns the rise of the frontier guards' professional communicative competence development, to check the effectiveness of the developed model of the mentioned pedagogical process, as well as the effectiveness of pedagogical conditions for the communicative competence development.

As a result of the experimental verification of the pedagogical conditions for the frontier guards' professional communicative competence development, it has been established that the predominant characteristic of the participants' majority in the experimental group was a strong interest in the professional communication, a well-formed motivation regarding the professional communicative solutions. The officers have successfully mastered the knowledge system, which allows building the effective communicative relationships in accordance with the goals and conditions of the professional and interpersonal communication, designing various forms of communication, as well as finding the effective communicative tools in solving professional tasks.

The results of the experimental work confirm the effectiveness of the developed model and the effectiveness of the pedagogical conditions for the frontier guards' professional communicative competence development in the process of advanced training.

The perspectives for further exploration in this area are the improvement of the specialized educational subjects' content in the context of the frontier guards' professional communicative competence development, as well as the development of a methodology for developing the communicative competence of the students of a higher military educational institution.

Key words: *professional communicative competence, pedagogical experiment, pedagogical conditions, development, frontier guards.*